

ปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด¹

ร้อยตำรวจเอกนที มีสุขศรี²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา กระบวนการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด เพื่อวิเคราะห์ปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด เพื่อศึกษาถึงข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไข กระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด ยังไม่ชัดเจน ไม่ครอบคลุมด้วยกัน หลายประการ ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการทำความผิดซ้ำ ทำให้คดีขาดอายุความ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 มาตรา 124

ในปัจจุบันประเทศไทยมีการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ประชาชนใช้สิทธิและการดำเนินคดีอาญาตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยมีหน่วยงานของรัฐ บุคลากร และองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อจะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนทุกฝ่าย ที่เข้ามาสู่กระบวนการในการได้รับความเป็นธรรม ไม่ว่าประชาชนที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะเข้ามาในฐานะเป็นผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องหา โจทก์ หรือจำเลย ดังนั้น บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องมีสำนึกความรับผิดชอบในการที่ตนเองต้องมีหน้าที่ รวมทั้งจรรยาบรรณและจิตสำนึกในการใช้อำนาจด้วย เพราะหากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมขาดจรรยาบรรณและจิตสำนึกในการใช้อำนาจก็จะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เข้ามาสู่กระบวนการได้ จนทำให้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในกรณีปัญหาของผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนซึ่งนำคดีมาร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพราะการที่พนักงานสอบสวนทำให้คดีล่าช้าจนอาจทำหรือทำให้คดีอาญาจะขาดอายุความและ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีตร เลิศธรรมเทวี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑิลา ภักดีคง

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสงขลา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 มาตรา 2 (4) ได้ให้นิยามคำว่า ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ผู้ศึกษาเห็นว่าจากคำนิยามของกฎหมายในมาตรา 2 (4) นี้ เห็นได้ว่า เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งจนเกิดความเสียหายขึ้น กฎหมายได้บัญญัติให้ผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนนำเรื่องเข้ากล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวหาต่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองที่มีอำนาจว่า ได้มีผู้กระทำความผิดขึ้น ซึ่งการกล่าวหาเช่นนั้นผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ในการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน สามารถจะร้องทุกข์ด้วยวาจาหรือร้องทุกข์เป็นหนังสือก็ได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 123 และมาตรา 124 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการที่ผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้นั้น ได้เข้าร้องทุกข์ตามมาตรา 2 (7) คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่า มีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวหาโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ หากผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ทำคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนด้วยวาจาหรือร้องทุกข์เป็นหนังสือแล้ว โดยกล่าวถึงลักษณะแห่งพฤติการณ์ที่ความผิดนั้นได้กระทำความผิดและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และในการกล่าวหาเช่นนั้นผู้เสียหายมีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ผู้ศึกษาเห็นว่า การร้องทุกข์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้นั้นจึงเป็นการร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะต้องรับคำร้องทุกข์นั้นไว้และเร่งดำเนินการทำการสอบสวนโดยเร็ว เว้นแต่ว่าพนักงานสอบสวนจะพิจารณาแล้วเห็นว่า คำร้องทุกข์ดังกล่าวจะเป็นคำร้องทุกข์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานสอบสวนอาจจะยังไม่ทำการสอบสวน เพื่อตรวจสอบพยานหลักฐานให้ชัดเจนเสียก่อนก็ได้ หรือคำร้องทุกข์นั้นอาจจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานสอบสวนจึงปฏิเสธไม่ดำเนินการสอบสวนต่อไปก็ได้

2. ปัญหาของพนักงานสอบสวนถูกแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชา นักการเมือง ผู้มีอิทธิพลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประกาศคำสั่ง คสช.

ปัญหาของพนักงานสอบสวนที่ถูกแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชา นักการเมือง และผู้มีอิทธิพล สามารถวิเคราะห์ได้เป็น 2 ปัญหา ดังนี้

2.1 ปัญหาของพนักงานสอบสวนที่ถูกแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชา

โดยเมื่อปี 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 ออกประกาศคำสั่ง 2 ฉบับ ซึ่งเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับข้าราชการตำรวจ ตามคำสั่ง คสช. ที่ 6/2559 เรื่อง การคัดเลือกหรือแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ และคำสั่ง คสช.ที่ 7/2559 เรื่อง การกำหนดตำแหน่งของข้าราชการตำรวจซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลบังคับใช้ จากคำสั่งดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อ

โดยตรงต่อพนักงานสอบสวนทั่วไปซึ่งขณะนั้นมีอยู่ทั้งสิ้น 10,438 นาย จากการศึกษาเนื้อหาที่น่าสนใจของ คำสั่ง คสช.ที่ 7/2559 ผู้ศึกษาพบว่ากรณีให้ยกเลิกพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเดิมกำหนดตำแหน่ง ข้าราชการตำรวจไว้ 13 ตำแหน่ง คือ 1) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ 2) จเรตำรวจแห่งชาติ และรองผู้บัญชาการ ตำรวจแห่งชาติ 3) ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ 4) ผู้บัญชาการ 5) รองผู้บัญชาการ 6) ผู้บังคับการ และ พนักงานสอบสวนผู้เชี่ยวชาญพิเศษ 7) รองผู้บังคับการและพนักงานสอบสวนผู้เชี่ยวชาญ 8) ผู้กำกับการและ พนักงานสอบสวนผู้ทรงคุณวุฒิ 9) รองผู้กำกับการและพนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการพิเศษ 10) สารวัตรและ พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการ 11) รองสารวัตรและพนักงานสอบสวน 12) ผู้บังคับหมู่ 13) รองผู้บังคับหมู่ นั้น ตามคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 7/2559 ได้เปลี่ยนแปลงตำแหน่งข้าราชการตำรวจใหม่เป็น 1) ผู้บัญชาการ ตำรวจแห่งชาติ 2) จเรตำรวจแห่งชาติ และรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ 3) ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ 4) ผู้บัญชาการ 6) ผู้บังคับการ 7) รองผู้บังคับการ 8) ผู้กำกับ 9) รองผู้กำกับ 10) สารวัตร 11) รองสารวัตร 12) ผู้บังคับหมู่ และ 13) รองผู้บังคับหมู่

นอกจากนี้ในคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 7/2559 ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา 46 และ มาตรา 47 แห่ง พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ ในส่วนเงินเพิ่มเป็นกรณีพิเศษ และเงินตำแหน่งของพนักงาน สอบสวนและค่าตอบแทนประจำตำแหน่ง ซึ่งแต่เดิมในพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติได้มีการกำหนด ตำแหน่งของสาขางานพนักงานสอบสวนควบคู่กันไปกับตำแหน่งในสาขางานอื่น

จากการศึกษาดังกล่าวได้ข้อสรุปว่า การสอบสวนคดีอาญาในความรับผิดชอบของสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติเกิดวิกฤติศรัทธา ไม่สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างเพียงพอ ประชาชน ไม่เชื่อมั่นว่าการสอบสวนเป็นไปอย่างสุจริต งานสอบสวนล่าช้า มีการเลือกปฏิบัติ ดังนั้น ความคิดและ ทักษะคติโดยรวมของประชาชนที่มีต่อพนักงานสอบสวนสร้างความลำบากในการทำงาน พนักงานสอบสวน มักถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก หากรูปคดีไม่เป็นไปตามที่ประชาชนคาดหวัง แม้จะทำหน้าที่ตรงไปตรงมา ทั้งผู้ศึกษายังพบอีกว่าพนักงานสอบสวนเองก็ยอมรับถึงวิกฤติศรัทธา ซึ่งผู้ศึกษาในฐานะเป็นพนักงาน สอบสวนเห็นว่าสาเหตุหลักเกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรมขององค์กรและการบริหารงานของ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่มีระบบบริหารแบบรวมศูนย์ มีระบบบังคับบัญชาแบบทหาร ไม่สอดคล้องกับ ลักษณะงานที่สอบสวนตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และข้อบังคับ กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้ ซึ่งเป็นงานในงานกระบวนการยุติธรรมมากกว่างานป้องกันและปราบปราม อันเป็นงานหลักของตำรวจ พนักงานสอบสวนขาดหลักประกันเรื่องความเป็นอิสระ ถูกแทรกแซงจาก ผู้บังคับบัญชา นักการเมือง และผู้มีอิทธิพลได้โดยง่าย โดยการถูกแทรกแซงจากนโยบายให้ลดหรือเลือก รับ คดี ในบางครั้งอาจไม่ได้ความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ในการทำงานไม่ได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ อย่างเพียงพอ กำลังคนซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนยังไม่เพียงพอกับปริมาณงานคดีที่มากจนเกินไป รวมทั้ง งบประมาณ การฝึกอบรม มีภาระงานมากจนเกินไป และขาดระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

2.2 ปัญหาของพนักงานสอบสวนจากการถูกแทรกแซงจากผู้มีอิทธิทางการเมือง

ประการแรก ในรูปแบบและวิธีการใช้อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองที่เข้าไปแทรกแซงการทำงานของพนักงานสอบสวน โดยผู้มีอิทธิพลทางการเมืองจะใช้ตำแหน่งและอำนาจทางการเมืองเข้าไปแทรกแซงการทำงานของพนักงานสอบสวนโดยตรง

ประการที่สอง ในลักษณะของคดีและวิธีการที่ผู้มีอิทธิพลทางการเมืองใช้ตำแหน่งและอำนาจเข้าไปแทรกแซงการทำงานของพนักงานสอบสวนนั้น

จากข้อมูล que ผู้ศึกษาได้กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า รูปแบบในการใช้อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของนักการเมืองและผู้มีอิทธิพลเข้าไปแทรกแซงทางการเมืองของพนักงานสอบสวนนั้น นักการเมืองหรือผู้มีอิทธิพลสามารถดำเนินการได้หลายช่องทาง ทั้งไม่ว่าจะผ่านช่องทางไปที่สายการบังคับบัญชาโดยตรงของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีเพื่อให้ดูแล ร้องขอ อาศัยช่องว่างทางกฎหมาย และกดดันโดยการใช้อำนาจทางการเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจ โดยการเอาคนของตนไปแทนคนเดิมที่ปฏิบัติงานไม่ตรงต่อความต้องการของฝ่ายการเมือง จากการแทรกแซงดังกล่าวจึงส่งผลถึงกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญในการทำให้ตำรวจและพนักงานสอบสวนได้รับผลกระทบต้ออิทธิพลทางการเมืองเป็นอย่างยิ่ง อันเป็นการบ่งบอกถึงการใช้อิทธิพลทางการเมืองและเกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นในสังคมไทย

3. ปัญหาการเรียกรับผลประโยชน์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121

การทุจริตและประพฤติมิชอบหรือการคอร์รัปชันในประเทศไทย เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมไทย ทั้งในระบบการเมืองและระบบราชการ โดยมีที่มาจากความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ นับแต่สมัยที่มีการบริหารราชการแผ่นดินในระบบศักดินาจนถึงปัจจุบันในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันด้วยการมีองค์กรอิสระเข้ามาตรวจสอบการบริหารงาน การให้ผู้ดำรงตำแหน่งไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติหรือมอบหมาย หรือครอบงำใด ๆ การแสดงบัญชีทรัพย์สินและต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดสำนึกในหน้าที่ที่จะปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยการใช้อำนาจและตำแหน่งทางราชการเพื่อผลประโยชน์ของส่วนตน ทั้งนี้ เพราะการทุจริตและประพฤติมิชอบหรือการคอร์รัปชันมีกระบวนการในการปรับตัวเป็นลักษณะเฉพาะในวิธีการและความหลากหลาย ซับซ้อนและยากต่อการเข้าใจ จนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ประชาชนส่วนใหญ่มองเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่จัดแบ่งกันได้ลงตัว ผู้เกี่ยวข้องต่างได้รับประโยชน์ร่วมกันมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่และความเสี่ยงต่อการรับผลผิดพลาดและเป็นคดีความ และคิดว่าไม่มีผู้เสียหายหรือผู้ได้รับความเดือดร้อนจากการคอร์รัปชัน แต่ลืมไปว่าทรัพย์สินที่ได้รับจากการคอร์รัปชันส่งผลความเสียหายต่อประชาชนและประเทศชาติได้

ดังนั้น ผู้ศึกษาจะได้วิเคราะห์ถึงปัญหาการเรียกรับผลประโยชน์ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาการทุจริตรับสินบนที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมชั้นพนักงานสอบสวนนั้น ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการอำนวยความสะดวกในคดีอาญาแก่ประชาชน ซึ่งเป็นปัญหาอันสำคัญยิ่ง เพราะการทุจริตรับสินบนใน

กระบวนการยุติธรรมนั้นทำลายกระบวนการยุติธรรมและกระทบสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมทางอาญา

ในระบบการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีทั้งปวงโดยอิสระ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 อำนาจของพนักงานสอบสวนกับอำนาจของพนักงานอัยการจึงแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด กฎหมายห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อนตามมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งผลจากการแบ่งแยกอำนาจการสอบสวนและฟ้องร้องออกจากกันโดยเด็ดขาดนี้เอง พนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจสอบสวนโดยอิสระและเด็ดขาดปราศจากการตรวจสอบขององค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรม องค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงไม่อาจมีส่วนรับรู้หรือตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐาน และการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนได้

ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนดังกล่าวข้างต้นที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมา ถือได้ว่าเป็นปัญหาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิจารณาคดีความอาญา จนส่งผลให้เกิดช่องทางเรียกผลประโยชน์เกิดปัญหาการทุจริตเรียกสินบนของพนักงานสอบสวน เกิดการค้ำถ่วงขึ้น ซึ่งปัญหานี้เกิดขึ้นจากการขาดการสร้างระบบการตรวจสอบถ่วงดุลที่เหมาะสมกันระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ขาดความโปร่งใส ขาดระบบที่จะเป็นหลักประกันความอิสระ และขาดระบบการตรวจสอบความรับผิดชอบตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากการศึกษาผู้ศึกษาพบว่า การประพฤตินิยมของพนักงานสอบสวนพบว่าพนักงานสอบสวนใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขต หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

4. ปัญหาการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้ต้องหา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

4.1 ปัญหาการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

ปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการที่จะได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐในเรื่องค่าเสียหายตามสมควร ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ในคำนิยาม มาตรา 2 คำว่า ผู้เสียหาย คือบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย และตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 มาตรา 3 ได้กำหนดความหมายของคำว่า ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น จากคำนิยามของกฎหมายทั้ง 2 ฉบับจะเห็นได้ว่า ผู้เสียหายคือบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น จึงสมควรที่ผู้เสียหายจะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ซึ่งผู้เสียหายที่มีสิทธิจะได้รับค่าตอบแทนตามกฎหมายจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ จากการกระทำความผิดอาญาของบุคคล

อื่นที่ตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 กรณี ได้แก่ กรณีการรักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 40,000 บาท ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจเท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 20,000 บาท

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาของการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายซึ่งตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม พบว่าการจ่ายค่ารักษาพยาบาลผู้เสียหายในกรณีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 40,000 บาท นั้น ในบางกรณีผู้เสียหายบางรายอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดจนเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้เสียหายในการที่ไม่มีเงินไปจ่ายเพิ่มเติม จึงอาจเกิดการปฏิเสธการเข้ารับการรักษาได้เนื่องจากไม่มีสวัสดิการด้านอื่น ๆ และต้องรับผิดชอบเองในส่วนที่เกินดังกล่าว และในกรณีค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจกฎหมายให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 20,000 บาท ในกรณีนี้ถ้าหากผู้เสียหายบางรายอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจเกินกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนด ซึ่งจะเป็นการสร้างความเดือดร้อนในการหาเงินมาใช้ในการฟื้นฟูสมรรถภาพเพิ่มขึ้น สำหรับค่าตอบแทนกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายจ่ายเป็นเงินจำนวนตั้งแต่ 30,000 บาท แต่ไม่เกิน 100,000 บาท เป็นประเด็นที่ไม่อาจคาดได้ว่าผู้เสียชีวิตรายใดจะต้องจ่ายเท่าใดไม่มีกำหนดแน่นอนทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติได้ ส่วนการจ่ายค่าจัดการงานศพ เป็นเงิน 20,000 บาท ซึ่งเป็นเงินจำนวนน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

4.2 ปัญหาการเยียวยาให้แก่ผู้ต้องหา

ปัญหาการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาดังแต่ชั้นพนักงานสอบสวน จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกรณีการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ผู้ศึกษามีความเห็นว่ายังคงมีปัญหาค้นคว้าที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์และความมุ่งหมายของกฎหมายที่มุ่งรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ผู้ศึกษาเห็นว่าตามที่พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 20(2) กำหนดให้จำเลยมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายก็ต่อเมื่อจำเลยเป็นผู้ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี อีกทั้งเมื่อได้พิจารณาข้อกฎหมายประกอบกับมาตรา 21 (1) ก็กำหนดวิธีการคำนวณค่าทดแทนจากการถูกคุมขังดังกล่าว จึงเท่ากับว่าสิทธิของจำเลยจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อจำเลยต้องถูกคุมขังในชั้นพิจารณาคดีของศาลเป็นสำคัญ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (12) จะเห็นได้ว่ามีคำนิยามในหลายความหมาย เช่น คุมตัว ควบคุม ขัง กักขัง หรือจำคุก อันได้แก่ ชั้นจับกุมตัวถึงรับมอบตัว ชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นศาล และภายหลังคำพิพากษาไปแล้ว เพราะเหตุพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 และกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 จึงกำหนดเฉพาะการคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีเท่านั้น ทั้งในชั้นพนักงานอัยการและชั้นพนักงานสอบสวนกฎหมายก็มิได้กำหนดไว้แต่อย่างใด แต่ผู้ศึกษากลับเห็นว่าค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีปรากฏในพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 โดยคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม และระเบียบของคณะกรรมการ

ดังกล่าวในการช่วยผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559 ข้อ 9 (3) กำหนดถึงจำเลยที่ถูกคุมขังในชั้นสอบสวนได้ แต่ยังมีขั้นตอนและช่องว่างทางกฎหมายที่ยังไม่ชัดเจนเพียงพอในกระบวนการพิจารณาคำตอบแทนและความมุ่งหมายในการนำกฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยมาใช้ได้

จากที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ปัญหากระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ผิดพลาด ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรเพิ่มบทบาทของสหวิชาชีพ เช่น พนักงานอัยการ ทนายความ และนักจิตวิทยา หรือสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมในคดีตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นคดี โดยการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแนวทางนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าน่าเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ดี และเป็นการตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนในชั้นแรกตั้งแต่เริ่มสอบสวนได้ส่วนหนึ่ง

2. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 เป็นบทบัญญัติที่ใช้กับพนักงานสอบสวน ส่วนมาตรา 227 เป็นบทบัญญัติที่ใช้กับศาล จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติลักษณะนี้ไม่มีในส่วนที่ใช้บังคับพนักงานอัยการ ดังนั้น เมื่อเพิ่มบทบาทของพนักงานอัยการดังกล่าวแล้ว จึงควรมีบทบัญญัติลักษณะนี้ไว้ให้พนักงานอัยการต้องปฏิบัติตาม

3. ควรปฏิรูปการทำงานของพนักงานสอบสวน โดยให้เพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนให้มากขึ้นอย่างเพียงพอต่อปริมาณงานรับคดีโดยเร็ว เพื่อจะได้รองรับงานคดีในกระบวนการสอบสวนทางอาญามากยิ่งขึ้น ให้พนักงานสอบสวนมีอิสระในการทำงาน ให้มีหลักประกันการทำงาน และความเจริญก้าวหน้าในสายงานสอบสวนที่รับผิชอบอย่างแท้จริง โดยต้องไม่ให้ผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนและเติบโตมาในสายงานสอบสวนโดยตรง มาแย่งตำแหน่งพนักงานสอบสวนโดยอ้างว่าเพื่อความเหมาะสมดังที่ผ่าน ๆ มา อีกทั้งไม่ควรให้ฝ่ายบริหารไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารในองค์กรหรือผู้บริหารที่มาจากการการเมือง หรือผู้มีอิทธิพลแทรกแซงการใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยสั่งการในคดีของพนักงานสอบสวน

4. ควรให้มีองค์กรคานอำนาจและตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวน โดยองค์กรนั้น ๆ จะต้องเข้ามาช่วยเหลือในขั้นตอนแรกที่ประชาชนมีคดีความในทันที ที่ผ่านมาประชาชนผู้บริสุทธิ์ในฐานะเป็นผู้เสียหายและผู้ต้องหา มักจะถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม การมีองค์กรเข้ามาช่วยเหลือจะทำให้ประชาชนได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ เพราะความยุติธรรมที่ประชาชนได้รับนั้นรัฐมีหน้าที่ในการให้ความเป็นธรรม ไม่ใช่ปล่อยให้ประชาชนดิ้นรนแสวงหาเพราะประชาชนบางส่วนซึ่งตกเป็นเหยื่อของความอยุติธรรมอยู่ในสภาวะอ่อนแอที่ไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะแสวงหาความเป็นธรรมมาได้ด้วยตนเอง

5. ควรปรับบทบาทและภารกิจขององค์กรบังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการคานอำนาจกับองค์กรที่มีอำนาจสืบสวนและสอบสวน โดยเน้นการปฏิบัติไปในทางการตรวจสอบการใช้อำนาจ การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวน และการปลูกฝังให้พนักงานสอบสวนได้ตระหนักถึงหน้าที่อำนาจและความรับผิดชอบต่อคดี

6. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายคำตอบแทนผู้เสียหาย

และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เนื่องจากการจ่ายคำทดแทนเป็นอำนาจของ คณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย ซึ่งพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจในการ พิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นรายกรณีไป ซึ่งผู้ศึกษา เห็นว่ายังไม่เหมาะสมกับความเสียหายที่ควรจะต้องชดเชยกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ จะเป็นการเพิ่ม ประสิทธิภาพในการปรับปรุงระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา รวมถึงกระบวนการ ยุติธรรมในการพิจารณาคดีด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กุลพล พลวัน. การบริหารกระบวนการยุติธรรม. มารุต บุณนาท. จากสิทธิพื้นฐานในคดีอาญา. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2550.
- ณรงค์ ใจหาญ (2540) “หลักประกันสิทธิของประชาชนในคดีอาญาใหม่ : ปัจจุบันและทศวรรษหน้า (2540-2550)” บทบัณฑิต น.64
- เรวัติ น้าเฉลิม. “การสอบสวนมิชอบ.” วารสารสำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง, ฉบับพิเศษ เดือนมกราคม 2563. 3-4.